

SAHİPSİZ BİR HAK

Dil Hakları Bağlamında Yaşayan Diller ve Lehçeler Seçmeli Dersi

LAZCA ÖRNEĞİ (2012-2021)

ÖZET

Bülent Bilmez & İrfan Çağatay

“Bu yayın, Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden yalnızca Laz Kültür Derneği sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmamaktadır.”

İstanbul, Şubat 2021

Bülent Bilmez & İrfan Çağatay

Sahipsiz Bir Hak

Dil Hakları Bağlamında Yaşayan Diller ve Lehçeler Seçmeli Dersi

Lazca Örneği (2012-2021)

(ÖZET)

Laz Kültür Derneği
AOS 51. Sok. No. 20 34398
Sarıyer İstanbul Turkey
Tel. 0212 241 7981

iletisim@lazkulturdernegi.org
www.laz.org.tr

Gişkinani?

Gişkurani?

Biliyor musunuz?

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda
Yaşayan Diller ve Lehçeler Seçmeli Dersi içerisinde
Ortaokul 5-6-7 ve 8. sınıflarda
Lazcanın seçimlik ders olarak okutulabileceğini biliyor musunuz?
Bunun için yapılması gereken tek şey Lazca dersini seçmek!

Önümüzdeki eğitim-öğretim yılı için tercih dönemi 4 Ocakta başladı,
Çocuklarınızın Lazca'yı okulda öğrenmeleri için
Lazca Seçmeli Dersini seçin, seçtin!

Hayde Lazuri dobigurat!

Son gün 22 Ocak!

ÖNSÖZ

2012 yılında Türkiye toplumunun gündemine giren Yaşayan Diller ve Lehçeler (YDL) kapsamında Seçmeli Dil Dersleri (SDD), MEB'e bağlı ortaokullarda Türkiye'de konuşulan dillerin öğretimini amaçlayan bir projeydi. Bugüne kadar Abazaca, Arnavutça, Boşnakça, Gürcüce, Kiril Alfabeti ve Latin Alfabeti esaslı Adiğece, Kurmancca, Lazca ve Zazaca müfredatların hazırlanması ile bu dillerin ortaokullarda öğretilmesine başlanmış, ancak çeşitli sebeplerle dersleri seçen öğrencilerin sayısı yıldan yıla azalmıştır. (Bu raporda dil isimleri, MEB tarafından hazırlanan belgelerdeki şekliyle yazılmıştır.)

Elinizdeki bu rapor, dil hakları bağlamında bu süreci Lazca özelinde incelemeye çalışmaktadır. Konu, hukuki ve tarihi arkaplanıyla ve tüm boyutlarıyla incelenmeye çalışılmıştır. Türkiye'deki anadili sorunu ve tartışmaları, insan hakları açısından anadili öğretimi ve anadilinde eğitim ve uluslararası ve ulusal mevzuat gibi konular, rapor kapsamında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Literatür taraması, çalıştay ve saha çalışmaları aracılığıyla söz konusu süreci izleyerek, elde edilen bilgi ve deneyimleri sistemli bir şekilde bir araya toplayan bu rapor, son yıllarda iyice gündemden düşen YDL kapsamında SDD sorununu Lazca örneğine odaklanılarak dil hakları bağlamında yeniden hatırlatmayı ve seçmeli derslerin bu sorunun çözümüne sunduğu veya sunacağı olası katkıyı tartışmaya açmayı amaçlamaktadır.

“Çocuğun 1-2 yılda mükemmel Lazca öğrenmesi imkânsız, ben daha o kadar Lazca konuşamıyorum. (...) Sen Lazsın, Lazca öğrenmelisin fikrinden ziyade farklı dillere saygı duyulmasının önemini anlatıyorum. Bu kadarı bile çocukların kişisel ve akademik gelişmelerinde gözlemlenebilir katkılar sunuyor. (...) İngilizce hocasına sordum var mı İngilizce de gelişme... Çocukların İngilizceye bakış açısı da değişti. Çocuklar, ‘İngilizce bir ders değilmiş, kültürmüş...’”

Bir izleme, belgeleme ve raporlama (İBR) çalışmasının nihai ürünü olan bu rapor, YDL kapsamında SDD derslerinin sekiz yıla yakın süreçte ortaya çıkış, hazırlık ve özellikle uygulama aşamasında gündeme gelen (olumlu ve olumsuz) her meseleyi izlemeyi, elde edilen vaka ve gelişmeleri belgelemeyi ve ortaya çıkan veri ve bulguları farklı boyutlarıyla sistemli bir şekilde bir araya getirerek paylaşmayı (raporlamayı) amaçlamaktadır. Ancak bu konuda yapılmış ilk

çalışmalardan biri olarak, ulaşılmak istenen her bilgiye ulaşılması ve yapılması gereken her şeyin yapılması iddiasından uzaktır. Hâlâ yapılması gereken çok şey bulunduğu ve benzer raporlarının sayısı arttıkça buna biraz daha yaklaşılabileceği bilinciyle, benzer çalışmalara ilham olması ve bulgularıyla, kavramsal-teorik çerçevesiyle, metodolojisiyle vs. bu alana küçük bir katkı sunması bile yazarları için mutluluk kaynağı olacaktır. Daha büyük mutluluk kaynağı, konunun tüm muhataplarının ve aktörlerinin bu vesileyle dilsel çoğulluk bağlamında dil hakları konusundaki çalışmalarına katkı sunması olacaktır.

Bu rapor hazırlık sürecinde hem bir hak kazanımı olarak dil haklarıyla ilişkili yasal düzenleme hem de bu hakkın kullanımı söz konusu olduğunda karşılaşılan sorunlar ele alınmıştır. Bu konular ele alınırken, söz konusu hakkın yeterli olup olmadığı ve hangi amaçla nasıl elde edildiği veya verildiği meselesini unutmamak şartıyla, bizzat hak sahipleri ve hak savunucularının olumlu ve olumsuz tavırları, en az uygulayıcı konumdaki yetkililerin olumlu ve olumsuz tavırları kadar raporda yer almıştır.

Eğitimde Lazcanın Kullanımı

ÇALIŞMANIN KAPSAMI, KAYNAKLARI VE METODOLOJİSİ ÜZERİNE

Teorik ve ampirik boyutlarıyla dilsel çeşitlilik/çoğulluk konusunda çalışan bir akademisyen ile Lazca konusunda yıllardır çalışmakta olan bir araştırmacıdan oluşan bu raporun yazarları, birkaç aylık bir araştırma ve saha çalışması sonucu böyle bir rapor hazırlama sorumluluğunu, sadece konunun teorik-kavramsal çerçevesi ve tarihsel arkaplanı konusunda birikimlerine ve sahadaki ilişkilerine güvenerek kabul ettiler. Nitekim, bu olanaklar söz konusu olmadan, birkaç aylık çalışma sonunda bu konuda geniş ve karmaşık bağlamıyla birlikte rapor hazırlanmasının olanaksızlığı ortadadır.

Bu gerçeklikten yola çıkarak yürütülen altı aylık çalışma (masa başı araştırması ve saha çalışması) sonucunda ortaya çıkan bu raporun hazırlanma sürecinde, sistemli olmayan bir şekilde toplanmış bilgilerin tasnifi ve gerekli ek bilgilerin tespiti çalışması projenin ilk aşamasında gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada konuyla ilgili mevzuat ve uygulama hakkında mevcut bilgi kırıntılarını bir araya getirmeyi amaçlayan bu çalışma sonucunda, eksikliği özellikle hissedilen, konuyla ilgili istatistiki bilgiler toplanmaya çalışılmıştır (Ders tercihleri, öğrenci sayıları, öğretmenler, derslerin açıldığı iller, ilçeler, okullar vb.). Bu amaçla, Lazca süreli yayınlar ve internet siteleri başta olmak üzere yazılı ve dijital medya taraması ile literatür taraması öncelikli iş olmuştur. Kapsamlı ve tüketici bir tarama söz konusu olmasa da sistemli araştırma sonucunda istatistiki veri eksikliğinin genel bir sorun olduğu ve medya üzerinden ulaşılamayacağı hemen anlaşılmıştır. Bu verilere ulaşmak için projede öngörüldüğü üzere 2020 Haziran ayında Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü ve Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ziyaret edilmiştir. Ayrıca, proje yürütücüsü Laz Kültür Derneği tarafından 16.06.2020 tarihinde Temel Eğitim Genel Müdürlüğü'ne yazılı başvuru yapılmıştır. Bir ay kadar sonra gelen yazılı cevapta, "Lazca Dersini Seçen Öğrenci Sayıları" başlıklı bir liste gönderilmiştir. Raporun ekinde bu verileri bulmak ve bunların neden gerçeği yansıtmadıklarını okumak mümkündür.

Ankara ziyareti sırasında, önceden randevu alınmış olan Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (Eğitim Sen) yönetim kurulu üyeleri ile 08 Haziran 2020 tarihinde görüşme yapılırken, Eğitimciler Birliği Sendikası (Eğitim-Bir-Sen) Genel Sekreteri ile 09 Haziran 2020 tarihinde uzun bir görüşme gerçekleştirilmiştir.

Yine Ankara ziyareti esnasında meclisteki partilerin temsilcileri ve milletvekilleri ile

görüşmek için randevu talebinde bulunulmuş, pandemi koşulları nedeniyle çoğundan olumlu cevap alınmadığı gibi, olumlu cevap alınan milletvekilleriyle yine pandemi nedeniyle mecliste konuşmak mümkün olmamıştır. CHP Rize milletvekili ve Laz Enstitüsü eski başkanı Mehmet Bekaroğlu ile 10 Haziran 2020 tarihinde kısa süreli

bir görüşme ancak meclis dışında gerçekleştirilebilmiş ve sonraki Doğu Karadeniz saha çalışması hazırlıklarında bu görüşme yol açıcı olmuştur.

Bu süreçte hem Ankara hem de Doğu Karadeniz'in değişik kasabalarında görüşülen Laz sivil toplum aktörleri (STK'lar ve aktivistler) ile (bazıları kayıtlı) gerçekleştirilen görüşmeler ve Ardeşen Belediye Başkanı ile 16.07.2020 tarihinde makamında, CHP Rize milletvekili ve Laz Enstitüsü eski başkanı Mehmet Bekaroğlu ile ise köyündeki evinde 14.07.2020 tarihinde gerçekleştirilen sohbetler hem konuya farklı yaklaşımların anlaşılmasında hem de saha çalışmasının daha verimli olmasında çok önemli bir rol oynamıştır.

Rapor hazırlığı için Doğu Karadeniz'de yapılan saha çalışması sırasında çok sayıda öğretmen, iki veli ve bir öğrenci ile 14-21 Temmuz tarihleri arasında gerçekleştirilen mülakatlar çok önemlidir. Bu görüşmeler sadece konunun en içinden aktörlerinin yaklaşımlarını ve tutumlarını anlamak/öğrenmek anlamında değil, uygulama sürecinin her aşaması ve her boyutuyla ilgili detaylı bilgiler elde edilmesi için de çok yararlı olmuştur. Nitekim raporda yer alan bazı istatistiki bilgilerin toplanması, bazıları derinlemesine mülakat, bazıları da yapılandırılmış veya yarı yapılandırılmış mülakatlar niteliğindeki görüşmeler aracılığıyla mümkün olmuştur. Alanda yapılan bu görüşmeler deşifre edilerek arşivlenmiş ve elde edilen bulgular raporun içeriğinde bolca yer almıştır.

Son olarak, 09.08.2020 tarihlerinde, 25 kişinin katılımıyla gerçekleştirilen çalıştay, o güne kadarki araştırmalardan ve saha çalışmasından elde edilen bulguların, konunun uzmanları ve aktörleriyle paylaşılması ve tartışılması için iyi bir vesile olmuş; raporun içeriğiyle ilgili birçok konu ancak bu çalıştay sayesinde netleştirilmiş veya son halini almıştır. Çalıştayın katılımcıları çeşitli dil gruplarından öğretmen ve aktivistlerden oluşmuştur. Beş buçuk saat süren toplantı diğer dil gruplarında çalışan kişilerin deneyimlerinin raporda yer bulması ve bütün bu süreci genel bir değerlendirme açısından oldukça faydalı olmuştur.

DEĞERLENDİRME: GENEL TESPİTLER VE BULGULAR

1990'lardan itibaren yükselen kültürel ve dilsel hak mücadelesinin ve 2000'lerde yaşanan demokratikleşme sürecinin sonucu olarak dilde tekçiliğin ve yasakçılığın halen egemen olduğu bir ortamda, 2012 yılından itibaren yaşanan YDL kapsamında SDD dersi süreci, inkar edilmez kazanımlara kaynak oluşturulabilir (idi): Önce resmi yazışmalara ve meclis kayıtlarına geçen, sonra yasal düzenlemelerle kanunileşen ve en önemlisi tekçi söylemin üretim ve yayılma merkezleri olarak görülebilecek okullara farklı alfabelerde ders malzemeleri olarak girmesi kültürel/dilsel çeşitlilik anlamında (bugüne kadar neredeyse herkes tarafından görmezden gelinmiş) hayati önemde bir adımdır.

Sosyal formasyon aşamasındaki öğrencilerin karşısına bütün meşruluğu, yasallığı ve resmiliği ile bu dillerin çıkması ihtimali bile egemen tekçi dil politikasında önemli bir gedik açılması anlamına gelmektedir. Uygulandığı zaman farklı alfabeler ve dillerde yazılmış ders kitapları, değişik dillerde müzik, tiyatro vb. faaliyetler aracılığıyla sadece okulda değil, öğrenciler sayesinde girdiği evlerde de görünürlüğünün mümkün olmasına, dolayısıyla (daha fazla) farkındalık, kabullenme ve meşruluk konusunda önemli sonuçlara yol açabilecek (idi).

Anadili dersi yerine YDL adı altında listelenen dil isimleriyle SDD, pratikte görüldüğü üzere, bir dilin öğretilmesi için değil, daha çok o dile giriş niteliği taşıdığı için, Türkiye dillerinden birinin YDL adı altında seçmeli olarak verilmesi anadili öğretimi kadar önemli bir amaca ve işleve hizmet edebilir (idi): Rapor hazırlığı sırasında somut olarak karşımıza çıktığı üzere, her hangi bir bölgede yoğun olarak konuşulan bir azınlık dilini öğrenmek isteyen öğrenci için veya bunu isteyen ebeveyn için (kendi anadili olmasa bile) YDL kapsamında verilen SDD bir olanak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda, hem genelde kültürel/dilsel çoğulluk hem de yaşanan yerin kültürü/dili konusunda farkındalık ve duyarlılık yaratma bağlamında bu dersler, alternatifi olmayan önemli araçlar olarak öne çıkmaktadır.

Bu sürecin belki de en önemli aktörleri olan öğretmenler ve (müdürler başta olmak üzere) okul yöneticileri için de bu dönüşüm aynı oranda geçerlidir. Rapor hazırlık çalışmasında merkeze oturan bu aktörlerin kendilerinin de Kemalist dil politikaları sonucu egemen olmuş tekçi zihniyetle yetişmiş oldukları gerçeği gözden kaçırılmamıştır. Üstelik, aslen epistemolojik bir kopuşa hizmet edebilecek bu değişimin/ kazanımın muhataplarının sadece o dersleri veren öğretmenler değil, çevrelerindeki tüm öğretmenler olabileceği ve bu bağlamda daha kapsamlı bir dönüşümün mümkün olduğu unutulmamalıdır.

“

“Bu işe yürek vermiş kişiler işin üzerinde çok fazla duramadık, bu seçmeli derslerin üzerinde. (...) Bir de veliler pek ilgilenmediler. Ne işlerine yarayacak Lazca, onun yerine İngilizce, matematik öğrensin de hayatlarında bir işe yarasın dediler.”

Asıl konu anadili öğretimi olmamakla birlikte, YDL kapsamında seçmeli dil derslerini ‘anadili dersleri’ olarak algılayan Kürtçe-dışı diller ve kültürler üzerine çalışan kişi ve kurumların yaptığı gibi bunu dil aktivizmi mücadelesinde bir fırsat olarak görmek ve eleştirelliği veya ilkesel/azami talepleri elden bırakmadan doğru bir şekilde kullanmak da mümkündür(r).

Diğer yandan bu hakkın tabandan gelen somut ve spesifik hak talebi ve hak mücadelesi sonucunda alınmamış olup daha çok Avrupa Birliği (AB) üyeliği için yürütülmekte olan uyum sürecinin parçası olan açılım/demokratikleşme sürecinin sonucunda yukarıdan verilmiş (bahsedilmiş) bir kazanım olduğunu düşünmek, konuyu en azından ‘mesafeli’ yaklaşıma yol açmaktadır.

Ancak bu da sorunlu bir yaklaşım olarak ayrıca tartışılmalıdır. Herhangi bir hakkın kabulü veya ‘verilmesi’ sürecinde, alicenaplık ve yüce gönüllülük belirleyici olamayacağı gibi, iyi niyet vb. kişisel/iradi faktörler yeterince açıklayıcı olamaz. SDD kazanımı bağlamında dışsal faktör olarak AB uyum süreci kadar, dönemin hükûmetinin ve yöneticilerinin genelde haklar konusundaki tutumları elbette rol oynamıştır. Ancak bu süreçte (SDD konusunda araçsallaştırma ve reformist karşı-hamle bağlamında duyarsızlığın kaynağı olabilen) daha radikal ve kapsamlı hak mücadelesinin dolaylı rolü de ihmal edilmemelidir. Nitekim asıl amaç araçsallaştırma veya reformist karşı-hamle olsa bile bu kazanım, (diğerlerinin yanında) bu mücadelenin başarısı olarak da görülebilir.

Aslen söz konusu kazanım, sadece Kürt hareketinin radikal/devrimci taleplerine karşı hükûmetin reformist hamlesi olarak görülmemelidir. Bu kazanım, aynı zamanda 1990’lardan itibaren global düzeyde yükselişe geçen kültür ve kimlik politikalarının ve mücadelelerinin parçası olarak ortaya çıkmış her gruptan sivil toplum aktörlerinin kültürel hak mücadelesinin ve özellikle dil aktivizminin başarı hanesine yazılmalıdır.

Çalışmada ortaya çıkan önemli sonuçlardan biri, her ne kadar 'anadili dersi' olarak düşünölüp planlanmasa da YDL kapsamında seçmeli dil derslerinin, özelde Lazca derslerinin kamuoyunda anadili dersi şeklinde algılandığı ve birçok dil aktivisti kişi ve kurum tarafından da bu bağlamda sahiplenildiği yönündedir. Oysa haftalık ders sayısının, öğretmen ve öğretim materyalinin yetersizliği nedeniyle sırf bu dersler yoluyla herhangi bir dilin öğretiminin mümkün olmayacağı ortadadır. Bununla birlikte, bu derslerin asıl faydası, bu dillere daha önce söz konusu olmamış kültürel ve politik imkanlar sunmasıdır.

YDL dersi, dilsel çoğulculuk düşüncesine katkı sunmakta, dil aktivistlerine meşruiyet alanı sağlamakta ve toplumdaki önyargıları ve politik rezervleri

“

Siyasi partiler arasında kültürel/dilsel haklar konusundaki kararlı söylemi ve tavrıyla öne çıkan HDP ve bir dönem anadilinde eğitim konusunda önemli faaliyet yürütmüş olan Eğitim Sen (YDL bağlamında 'anadilinde eğitim' söz konusu olmadığı için) maksimalist politika nedeniyle olumsuz veya ilgisiz/duyarsız bir tavır sergilemektedir. Konuyu açıkça gündemlerinden uzak tuttukları ve hatta bu hakkın kullanımı konusunda bazen caydırıcı bir dil kullandıkları görülmektedir. Bu maksimalist tavrın özellikle sürecin en başındaki anlamı ve önemi ayrıca tartışabilir ve hatta belli bakış açısıyla anlaşılabilir, ancak değişen süreci ve içinde bulunulan konjonktürü anlamaktan uzak bir şekilde aynı tavrın adeta donmuş bir şekilde varlığını korumuş olması, genelde YDL kapsamında SDD uygulamasıyla ilgili gözlemlerimizde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

”

yıkmaktadır. YDL kapsamında seçmeli dersleri, öğrencilerin ana dillerine ve kimliklerine dair bilinçlenmeleri için bir vesile olabilecektir. Bu, ileride söz konusu diller ve kültürler alanında çalışacak daha çok kişinin yetişmesi için olanak sağlamaktadır. Bu derslere giren öğrenciler, farklı dilleri ve bu dillerin temsil ettiği kültürleri tanıma imkanı bulmaktadır, karşılıklı saygı ve anlayışın, birbirini tanımanın getirdiği hoşgörü, toplumda gittikçe bir uçuruma dönüşen etnisiteden kaynaklı önyargıların yıkılmasına katkı sunmaktadır.

Saha çalışmalarından edindiğimiz diğer bir izlenim, İstanbul merkezli aktivizm faaliyetlerinin YDL seçmeli dersleri bağlamında Lazca konuşulan sahaya etkisinin çok sınırlı olduğu yönündedir. Özellikle İstanbul merkezli bazı derneklerin başlattıkları ve daha çok sosyal medyaya odaklanan kampanyalarının ders seçimlerine beklenen katkıyı sağlamadığı açıkça görülmektedir. Bununla birlikte 2013 yılından itibaren yerelde öğretmen ve aktivistlerin çok da sistemli olmayan kampanyaları, gerek MEB idarecilerini harekete geçirme, gerek derslerin tanıtımı ve öğretmenlerin motivasyonu açısından oldukça başarılı olmuştur.

“Bu öğrencilerin ders seçimleri elektronik olarak yapılırsa biz gerçekten kaç velinin çocuğuna Çerkesce öğretmek istediğini göreceğiz ve buna dönük bir şeyler çıkarabileceğiz. Öbür türlü şu anda 5 sınıfla masaya oturmuş oluyor. Türkiye’de sadece 50 kişi Çerkesce öğrenmek istiyormuş ya da çocuğuna öğretmek istiyormuş gibi bir tablo ortaya çıkıyor. Bu tablo gerçeği yansıtmıyor. Elektronik ortamda seçim yapılabilirse gerçek tabloya daha yakın bir durum ortaya çıkar.”

Bu dönemde yerelde oluşan kadronun dağıldığı 2016 yılı sonrasında derslerdeki öğrenci sayılarının sürekli düşmesi ve kısa sürede sıfırlanması söz konusu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

Seçmeli YDL derslerinin güncel politik gelişmelerin etkisine aşırı açık olduğu da bu raporun önemli bulgularından biridir. Seçmeli dil derslerinin gündeme geldiği 2010’lu yılların ilk yarısında Türkiye’de Avrupa Birliği uyum sürecinin de etkisiyle ‘Çözüm Süreci’ veya

'Açılım' adı verilen bir süreç yaşanıyordu. Bu sürecin bir ürünü olan seçmeli dil dersleri, o dönemin Akil Adamlar, Müzakere Heyetleri gibi hükümet tarafından üretilip hayata geçirilmiş projelerden biriydi. Ancak değişen konjonktürle birlikte hükümet çoğulluktan uzaklaşan milliyetçi bir söylemi benimsedi. Yeni söylemin bir gereği olarak hükümetin geçmişte gerçekleştirdiği pek çok projeyi inkar etmese de gündemden ve gözlerden uzak tuttuğu, kısaca sahipsiz bıraktığı görülmektedir. Maalesef dil hakları bağlamında önemli bir kazanım sayılabilecek Seçmeli YDL dersleri de aynı akıbeti paylaşmış, sahipsiz bırakılmıştır. Seçmeli YDL dersi hükümete yakın ana akım medyada daha az görünür olmaya başlamıştır. Derslerin ilk başladığı yıl bu çevreler tarafından gösterilen ilgi, artık geçerliliğini kaybetmiş gibi görünmektedir.

Hükümet tarafında durum bu şekilde iken, muhalefeti oluşturan unsurlar açısından seçmeli derslere yaklaşım daha olumsuz olmuştur. Anadilinde eğitim talep eden Kürt hareketi, HDP ve buna yakın gruplar, bundan daha düşük bir statüyü kabul etmeyeceklerini ve YDL uygulamasının daha düşük statüde olduğunu en başından beri dillendiriyorlardı. Hükümetin bir oyunu olarak gördükleri Seçmeli YDL derslerine mesafeli yaklaştılar. Siyasi partiler arasında kültürel/dilsel haklar konusundaki kararlı söylemi ve tavrıyla öne çıkan Halkların Demokrasi Partisi (HDP) YDL bağlamında 'anadilinde eğitim' söz konusu olmadığı için (maksimalist anlayışla) olumsuz veya ilgisiz/duyarsız bir tavır sergilemiştir.

Demokrat öğretmen sendikası olarak Eğitim-Sen tarafından sergilenen tavizsiz kaba tepkisel tavır, günümüze değin devam etmiştir. Seçmeli dil derslerinin başarısızlığında bu olumsuz tavır önemli bir etmendir. Eğitim-Sen, Türkiye'de anadilinde eğitim sorununun en başından itibaren Seçmeli YDL dersine karşı anadilinde eğitimi savunmaya devam etmiştir.

Hükümete yakın sendikalar ise anadilinde eğitim taleplerine karşı, anadilinin öğretilmesinin yeterli olacağı fikrindeydiler ve hükümetin YDL kapsamında SDD girişimini desteklediler. Son yıllarda Eğitim-Bir-Sen'inin Diyarbakır teşkilatının Kürtçe seçmeli dersine teveccühü arttırmak üzere bazı afiş ve ilanlar hazırlatıp yaydığı vaki olmakla birlikte, Seçmeli YDL dersleri onlar tarafından da Kürt hareketine yönelik bir taviz olarak görüldü ve bu dersler benimsenmedi.

Diğer muhalif kanadı teşkil eden 'Cumhuriyetçi' ya da 'Atatürkçü' olarak adlandırılan laikçi gruplar ise bu derslere en baştan mesafeli ve çok temkinli yaklaşmış, ancak münferit bazı sert söylemler hariç, açıkça ve doğrudan karşı da çıkmamışlardır. Karşı çıkmak yerine çeşitli eleştiriler, korkular dile getirilerek, sonuç olarak Seçmeli YDL dersleri hakkında toplumda kuşkular oluşmasına sebep olmuşlardır.

Çözüm veya Açılım Süreci döneminde meclisin muhalif kanadında bulunan MHP ise bu derslere açıkça karşı çıkmış, sonraları hükûmetle kurdukları Cumhuriyet İttifakı döneminde ise konuya dair sessizliğe bürünmeyi tercih etmişlerdir.

Günümüzde bu derslere sadece bazı belli başlı sivil toplum kuruluşları sahip çıkıp potansiyelleri el verdiğince derslerin devamı için kampanyalar yürütmeye çalışmaktadırlar. Bu kişi ve kurumların samimi çabalarına rağmen, YDL kapsamında seçmeli dil dersleri, özelde Lazca dersleri kamuoyu tarafından dar politik bir anlayışla yanlış algılanmakta ve sorunlu bir şekilde Kürt

sorunuyla ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle veliler ve özellikle öğretmenler ile okul yöneticileri derslerin önerilmesi, öncülük edilmesi gibi konularda tedirginlik yaşamaktadır.

Her ne kadar hükûmet Seçmeli YDL dersini anadilinde eğitim taleplerine bir öneri olarak öne sürmüş gibi görünse de bunları birbirinin alternatifi olarak görmek yanlış bir yaklaşımdır. YDL kapsamında seçmeli dil dersi, anadilinde eğitimi meşru bir zemine taşıma, normalleşme ve kalifiye öğretmen kadrosu yetiştirilmesi konusunda önemli bir fırsat olarak değerlendirilmelidir.

Sahada gözlemlediğimize göre, 2021 yılına kadar YDL kapsamında açılan seçmeli Lazca dersi sınıflarının hiçbiri öğrenci inisiyatifi ile veya onlardan başlayan talep doğrultusunda açılmamıştır. Velilerin bu süreçteki rolü de maalesef sınırlı olmuştur. Sadece Arhavi'deki bir sınıf, velilerin önerisiyle açılmış; diğer sınıfların tamamı öğretmenlerin inisiyatif alması ve bazen büyük çaba sonrasında öğrencileri, velileri ve okul yönetimini ikna temsi sonucunda açılabilmiştir. YDL bağlamında seçmeli Lazca derslerinin tercih edilmesi ve sınıfların açılabilmesi konusunda öncelikli rolün, öğretmenlere ve okul yönetimlerine ait olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu aktörlerin büyük çoğunluğu, yeterince bilgilendirme söz konusu olmadığı için, bu derslerin 'gereksiz ve faydasız' olduğu gerekçesiyle bu konuda çoğu zaman olumsuz bir tavır takınmaktadırlar. Sahada ve sosyal medyadaki izlenimize göre, veliler, öğretmenler, öğrenciler, STK'lar ve genelde kamuoyu YDL kapsamında seçmeli Lazca dersinden yeterince haberdar değildir. Pek çok insan okulda seçmeli ders olarak Lazcanın seçilebileceğini bilmemektedir! Görüştüğümüz kişiler arasında Lazca derslerinden haberdar olanların tahmini oranını sorduğumuzda, genelde bu oranın %10'un altında tahmin edildiğini gördük. Kısaca, Lazca seçmeli dersler konusunda büyük bir bilgi eksikliği söz konusudur. Görüşmelerimizde veli, öğrenci ve okul yönetimlerinde seçmeli ders seçimleri söz konusu olduğunda sınav ve gelecek kaygısının ağır bastığı da gözlemlenmiştir. Öğrencilerin liselere giriş sınavına hazırlanmaları gerektiği ve bu sınavlarda YDL konulu sorular olmadığı için, öğrenci ve velilerin daha çok matematik, fen veya İngilizce derslerine ağırlık verdikleri görülmektedir.

Görüşmelerimizdeki bir diğer izlenimize göre, dersin adının ders seçim listesinde Yaşayan Diller ve Lehçeler şeklinde yer almasının dersin içeriği hakkında yeterli ve direkt bir bilgi vermediği düşünülmektedir. Lazca seçmek isteyen öğrenci, tercih listesinde Lazca diye bir şıkla karşılaşmamakta, bu da kafa karışıklığı yaratmaktadır. Bu durum derslerin yukarıda da bahsettiğimiz bilinirliğine de olumsuz etki

“

Seçmeli dersler çok da seçmeli sayılmazdı. Fen, matematik, Türkçe gibi derslerin seçilmesi idare açısından daha önemliydi. Okuldaki başarı oranını düşüreceği düşünüldüğünden bu dersler tercih edildi. Lazcaya yüksek bir destek olmadı. (...) [Veliler] geliyorlardı sınıflara ilgileniyorlardı. Destekliyorlardı. Bizi eve davet ettikleri de oldu. Ders çıkışında sınıfa gelip, tahatta ne işlenildi diye bakan oluyordu. Oldukça ilgilenildi başlarda bu bölgelerde konuşuldu. Sokakta konuşuyorlardı. (...) Benim okuttuğum çocuklar severek, isteyerek aldılar ya bu dersi. Onlar şimdi lisededir, üniversiteye gidecekler. Ben onların içindeki ışığın kaybolacağını zannetmiyorum. Onlardan bir devamlılık olacağını, hepsinin değilse de bir kısmının bu dilin yaşaması için çalışacağını düşünüyorum.

yaptığı gibi, ders adının gizlenmesi dersin meşruiyetine de gölge düşürmektedir. Yine sekiz kadar dilin aynı başlık altında, yani 'Yaşayan Diller ve Lehçeler' adı altında toplanması, (yani niyet öyle olmasa da adeta saklanması) sonuçta olumsuz etki yapmakta ve aynı zamanda ders ile ilgili istatistik çıkarılmasına dair de problemler yaratmaktadır.

Sahada gözlemlediğimiz çok önemli bir sorun da belli başlıklar altında toplanmış olan mevcut seçmeli dersler listesinde yer alan bazı ders gruplarının tercihi konusunda adeta bir rekabet ikliminin oluşmuş olmasıdır. Özellikle hükûmete yakın çevreler tarafından kampanyalarla açıkça teşvik edilen din grubu dersleri, laikçi çevrelerinin buna karşı çalışmaları ve alternatif olarak listeden kendilerince uygun gördükleri dersleri önermeleri veya teşvik etmeleri toplamda üç dersin seçileceği 58 derslik bir listede adeta YDL başlığı altına saklanmış herhangi bir dilin seçimi önünde büyük engel oluşturmaktadır. Ayrıca, en önemli motivasyonları üniversite sınavlarına giden zorlu yarışta çocuklarının daha avantajlı olmaları olan velilerin daha fazla matematik veya fen dersi alınması yönünde eğilimleri de olumsuz etki etmektedir.

Mevcut sistemde tercih listesinde birbirleriyle rekabet içinde olan derslerden birini seçmek, başka bir dersten feragat etmek anlamına gelmektedir. Dersler arasındaki rekabet, maalesef giderek daha çok kutuplaşan bu ülkede öğrencileri ve seçimlerini ağır ideolojik rekabetin aracına dönüştürmektedir.

Bu bağlamda hem Lazca özelinde hem de genelde karşılaştığımız bir diğer olumsuzluk da okul yöneticilerinin ders seçim formlarının oluşturulması konusunda son karar mercii olmalarından kaynaklanmaktadır. Okul yönetimleri, hangi yönetime dayalı olduğu anlaşılmayacak şekilde, belki yukarıda sözü edilen ideolojik rekabete uygun şekilde bu dersler arasında belli sayıda dersi belirlemekte, tercih formları bu şekilde öğrencilere dağıtılmaktadır. Okul yönetimleri tarafından hazırlanan söz konusu formlarda

Seçmeli YDL derslerinin yer almaması öğrencinin dersi seçmesini tamamen imkansızlaştırmakta, aslında okul yönetimi tarafından bu seçim en baştan engellenmektedir.

Ders tercih dönemlerindeki değişiklikler ve tarihin belirsizliği de dersin seçilmesine yönelik kampanya yürütmek niyetindeki kişi ve kurumların kampanyalarını gerçekleştirme ve yürütme konusunda olumsuz etkilemektedir.

Sonuç olarak, genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, Seçmeli YDL Derslerinin şu haliyle uygulamada başarısız bir proje olduğunu söylemek mümkündür. Bu başarısızlığın arkasında, raporumuzun başlığında da vurgulandığı üzere, sahipsiz kalma durumu yatmaktadır. Gerek projeyi hayata geçiren siyasi iktidar, gerek uygulamadan sorumlu olan Milli Eğitim Bakanlığı ve gerekse duyarsız ve politik yaklaşan her cenahtan politikacılar, STK ve sivil toplum aktörleri bu başarısızlığın ortak müsebbipleridirler.

Milli Eğitim Bakanlığı Onaylı Lazca Ders Kitapları

ÖNERİLER

1

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından seçmeli YDL dersinin tercih edilmesini ve uygulamasının açıkça teşvik edilmesi, derslerle ilgili öğretmenler ve okul yöneticileri arasında yaygın olan dar anlamda politik kaygıların ve hatta paranoyanın ortadan kalkmasına hizmet edecektir. **Kültür Bakanlığı başta olmak üzere ilgili diğer bakanlıklar** tarafından, kültürel zenginliğe katkı bağlamında bu derslerin geniş kamuoyunda tanıtılması ve teşvik edilmesi derslerin tercih edilmesi ve uygulanması konusunda çok etkili olacaktır.

2

Bir önceki yılın ilk sömestri sonunda gerçekleşen YDL tercihi için belirlenen kesin günlerin **MEB** tarafından duyurulmasının şimdiye değin olduğu gibi son anda değil, ilgili tüm kurum ve kişilere yeterince zaman verecek şekilde yapılması gerekir

3

YDL tercih günleri ve ders tercih/seçim süreçleri **MEB** tarafından tamamen şeffaflaştırılmalıdır. Bu sürecin okul yönetimi tarafından kapalı ve bazen keyfi bir şekilde takip edilmesi ve öğrenci tercihleri hakkında veli ve öğretmenlere bilgi vermekten kaçınılması gibi durumlar ortadan kaldırılmalıdır. Hangi sınıfta kaç öğrencinin bu dersi seçtiği ilgili öğretmenler ve veliler tarafından öğrenilirse, ders açma yeter sayısına ulaşmak üzere gerekli adımlar atılabilecektir. Ayrıca bu devlet kurumlarının hesap verebilirlik standartlarını yükseltecek ve toplumla devlet kurumları arasındaki güven bağını güçlendirecektir. Bunun için ön açıcı bir öneri, **okul yönetimleri ve il ve ilçe milli eğitim müdürlükleri** tarafından tercih sürecinin (tüm öğretmenlere, öğrencilere ve velilere açık bir şekilde) online olarak gerçekleştirilmesi olabilir.

4

Tercih ve açılan ders sayılarıyla ilgili geçmiş yıllara ve içinde bulunulan yıla ait, hem il ve ilçeler bazında hem de Türkiye çapında verilere ulaşım **MEB** tarafından hemen sağlanmalıdır.

5

Genelde yaşayan diller ve lehçeler dersleri ve özelde Lazca seçmeli dersinde uygun öğretim stratejisi, **MEB yetkilileri** tarafından sivil toplum aktörleriyle diyalog içinde karar verilmeli ve ders buna göre yapılandırılmalıdır. Seçmeli Lazca öğretiminin, yabancı dili öğretimi şeklinde mi yoksa zaten dersi alan öğrenciler tarafından bilinen bir 'anadili' geliştirme, edebiyatını, dilsel özelliklerini vs.

öğrenme şeklinde mi yapılacağına karar verilmeli buna göre adımlar atılmalıdır. Her iki ihtiyaca yönelik profesyonel strateji ve yöntemler geliştirilmesi ve hazırlık ve uygulama sürecinde buna uyulması önerilir.

a

Yetersiz materyal, bu dillerin öğretimiyle ilgili tecrübe ve birikim yetersizliği, standart olmayan bir dilin kendine has özellikleri, ders sayısı, politik ortam ve daha sayılabilecek pek çok etmen nedeniyle bu dillerin sıfırdan, bir yabancı dil olarak yeterince öğretilmesi YDL Seçmeli Dersi kapsamında olanaksızdır. Bu derslerin Türkiye dillerini tanııtma ve asgari düzeyde öğretme amacına uygun olarak yapılandırılması, çocuğun genel kültürünü artırmaya, kültürel ve dilsel çoğulluk ve genelde çok kültürlülük bilinci gelişmesine ve yaşadığı ülkenin dillerinden birine daha aşinalık kazanması katkı sunacaktır.

b

Diğeryandan, çoğu zaman gelişmiş yazılı kültürel sahip olmayan mevcut seçmeli derslerden biri olan Lazca için, evde ve/ya sokakta konuşulduğu için farklı seviyelerde zaten bilinen bir anadilinin öğretimi amacı için, mevcut dil bilgisini geliştirme, edebiyatını ve dilsel özelliklerini öğretme yönünde programlar yapılmalıdır.

c

İki amaca yönelik hazırlanmış malzemelerin duruma göre öğretmenler tarafından ayrı ayrı veya yaratıcı bir şekilde bir arada kullanılması için pedagojik yöntemler üzerinde durulmalıdır.

6

Veli, öğrenci, okul yönetimi ve öğretmen tarafından seçmeli YDL dersinin önündeki en büyük engel olarak görülen liselere giriş sınavlarında (LGS), **MEB** tarafından yapılacak düzenlemeler sonucunda öğrencinin ortaokul boyunca sorumlu olduğu YDL dersinden bir kaç soru sorulması bile hem bu derslere ilgiyi hem de derslerin ciddiyetini arttıracaktır.

7

Seçmeli Lazca derslerinin sadece ortaokullarda kalmayarak lise seviyesinde de devam ettirilmesi için **MEB** tarafından düzenleme yapılması bu dillerin daha iyi öğretimi açısından yararlı olacağı gibi, uzun vadede dilsel çoğulluk kültürünün ve çoğulculuk anlayışının yerleşmesinde çok önemli rol oynayacaktır.

8

Türkiye'deki farklı kültürel, dilsel toplulukların barış içinde bir arada yaşaması için gerekli farkındalığın gelişmesine ve Türkiye toplumunda derinleşen ötekileştirici söylemlere karşı mücadeleye katkı sunmak üzere bu derslerin seçimlerini arttırmak ve uygulamada başarı sağlamak amacıyla ilgili tüm aktörlerin harekete geçmesi gerekmektedir.

a

Dil aktivisti kişi ve kuruluşlar başta olmak üzere ilgili tüm **sivil toplum aktörleri** tarafından tercih döneminde tanıtım ve teşvik kampanyaları yürütülmeli ve derslerin uygulaması aşamasında da bu süreç yakından izlenmelidir.

b

Sürecin en önemli aşamasını oluşturan okullarda YDL ile ilgili çalışmalarda en önemli aktörler olarak karşımıza çıkan öğretmenleri temsil eden demokratikleşme ve çoğulculuktan yana **öğretmen sendikaları** tarafından YDL kapsamında seçmeli dil derslerinin seçimi ve uygulaması aşamasında sahici ve içten destek ve teşvik verilmesi, bu süreçte belirleyici rol oynayabilir.

c

Genelde çoğulculuk ve özellikle kültürel ve dilsel çoğulluk konusunda duyarlı **siyasi partiler** YDL kapsamında seçmeli dersler konusunda duyarlı olmalı, kampanyalara destek vermeli ve sürecin takipçisi olmalıdır.

d

Özellikle **hükûmet yetkililerinin** YDL konusundaki olumlu açıklamaları ve kültürel çoğulculuk ve demokratikleşme için konunun önem ve anlamını özellikle tercih günlerinde gündeme getirmeleri, normalleştirme ve meşrulaştırma yönünde muhtemel etkisi nedeniyle mevcut kuşkların ortadan kalkmasında büyük rol oynayacaktır.

ISSN 2148-5658
2148 5657

Muru3xi ağani

Jur Tuteri Pölitikuri Lazuri Kızeta № 6 Xristiana 2014

Lazuri nenaşi sinifepe manžinu

Manğurapaleşi Öziranus Kartvelizmik Mxuci Momçaneni?!
Hasan Uzunhasanoğlu
Goşos MEB-ik muffedati dokab-
uluskule ogurapulepes Lazuri
Dersepes koşoiku, haya metlis
komikcinan. Komikcinan bzoşon,
hemuşeniki, didi TV-pes haya
temaşi jin poğamepe icenu do Tur-
kies na skoldun in koşepes ambai
konançinu vama asontale ilaki
keşagnu. **b. 2**

Goşo Vişe do Arkabis 4 sinifis
do 100 konari mamgure xvala
na rtu Lazuri dersepes; 3o Ati-
na, Arfaşeni, Vişe, Arkabi do
Borçxas (Çxalas) 7 çkva do
çkva mektebis 14 sinifis, 274
mamgure do 10 mamğurapal-
ete Lazuri dersepe manžinu.
b. 6

İsmail Güney Yılmaz:
İskoçias Oxoşkvaşeni Referan-
dum: "Ukai Mu lyasen?"
"İskoçia oxoşkveri a dobadona
diyasi?"
Jile nağınçariti kışa, Staroşinasi
maz-18-ani ndaş İskoçiaşi xalkis
akiktes. Netice "ho" vana "yar"
gamaxukoti 18-ani Staroşina;
İskoçia, Okokaieri Mapaoba
(Birleşik Krallık İngiltere) do Av-
ropagi istoriaşeni, kianaşi iteli
nasionaluri moşletnoba/oçleti-
nuşi kabğaşegeniti beciti a ndaş
dince işasiseru, hiyo iyu. **b. 4**

Çxalas (Borçxa) Lazuri Sinifi do Mamğurapalepe

9

Seçmeli dersler için Lazca ders kitapları hazırlanması ve basılması konusunda **MEB** tarafından daha çok inisiyatif ve sorumluluk alınması ve bu konuda çalışan sivil toplum aktörlerini daha çok desteklemesi gerekmektedir.

10

Öğretmenler ve kitap yazarları için **MEB** tarafından düzenli hizmet içi eğitim programları hazırlanması ve ilgili sivil toplum aktörleriyle birlikte bu programların uygulanması kalitenin artması için elzemdir.

11

Yapısal bir sorun oluşturan seçmeli dersler listelerinin oluşturulması ve tercihlerde öğrencilerin rolü, **MEB** tarafından yeniden tanımlanmalıdır.

a

Özellikle belli başlıklar altında toplanan dersler arasında ideolojik rekabet oluşturan mevcut liste ve tercih sistemi yeniden düzenlenmeli, seçmeli derslerin ideolojik mücadelenin aracı olarak görülmemeleri için öğrencilerin YDL içinden bir ders seçmesi, başka bir gruptan bir dersten feragat etmesi anlamına gelmemelidir.

b

Seçim sürecinde öğrencilerin daha çok inisiyatif almaları ve velilerinin desteğiyle özgürce hareket etmeleri sağlanmalıdır.

12

Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) tarafından yapılacak düzenlemeyle üniversitelerde lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesinde Lazcaya yer verilmeli ve Lazca öğretmenliği bölümü açılmalıdır. Bu sayede Lazca seçmeli dersinde öne çıkan nitelikli öğretmen sorununun çözümü mümkün olacaktır.

Lazca Seçmeli Dersinin Açıldığı Okullar ve Öğrenci Sayıları

2013
2014

Öğrenci Sayısı	Sınıf	Okul	İlçe
12	6	Fatih Sultan Mehmet Ortaokulu	Arhavi
7	-	Atatürk Ortaokulu	Arhavi
4	-	Nuri Özaltun Ortaokulu	Arhavi
45	5 ve 6	Muammer Çiçekkoğlu Ortaokulu	Fındıklı
33	5 ve 6	Aksu Atatürk İÖO	Fındıklı

91 3 5 Toplam

2014
2015

Öğrenci Sayısı	Sınıf	Okul	İlçe
17	5	Fatih Sultan Mehmet Ortaokulu	Arhavi
17	5	Cumhuriyet Ortaokulu	Arhavi
16	6	Cumhuriyet Ortaokulu	Arhavi
16	5	Muammer Çiçekkoğlu Ortaokulu	Fındıklı
19	6	Muammer Çiçekkoğlu Ortaokulu	Fındıklı
36	7	Muammer Çiçekkoğlu Ortaokulu	Fındıklı
30	5	Aksu Atatürk İÖO	Fındıklı
29	6 ve 7	Aksu Atatürk İÖO	Fındıklı
12	6	Düzköy İlk ve Ortaokulu	Borçka
12	7	Düzköy İlk ve Ortaokulu	Borçka
25	6	Yavuzselim İÖO	Ardeşen
17	7	Yavuzselim İÖO	Ardeşen
13	7-A	TOKİ Ortaokulu	Pazar
15	7-B	TOKİ Ortaokulu	Pazar

274 14 7 Toplam

2015
2016

Öğrenci Sayısı	Sınıf	Okul	İlçe
12	6	Cumhuriyet İÖO	Arhavi
26	5	Aksu Atatürk İÖO	Fındıklı
33	5	Pazar TOKİ İÖO	Pazar

71 3 3 Toplam

2016
2017

Öğrenci Sayısı	Sınıf	Okul	İlçe
10	7	Cumhuriyet İÖO	Arhavi
11	5	Demirciler Ortaokulu	Borçka
10	8	Demirciler Ortaokulu	Borçka

31 3 2 Toplam

2018
2019

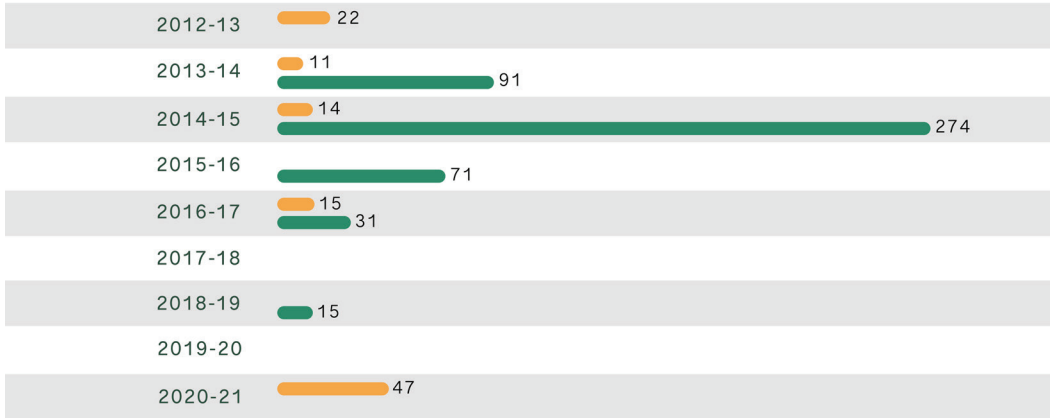
Öğrenci Sayısı	Sınıf	Okul	İlçe
15	7	Gündoğdu Nenehatun Ortaokulu	Beykoz/İST.

15 1 1 Toplam

Lazca Derslerine Giren Öğrencilerin Yıllara Göre Sayısı

Açılan ve Açılmayan Sınıflarda Lazca Dersini Seçen Öğrenciler

■ Açılan sınıflardaki öğrenci sayısı.

■ Dersi seçtiği halde sınıf açılmadığı için dersi alamadığı tespit edilen öğrenci sayısı.